

Carinis genocidas Kaukaze

18 a. viduryje jų buvo virš 2 milijonų!

Ramūnas Bogdanas, 2014 m. vasario 11 d.

Tai, kad Sočis yra ne rusų žemėse, žiūrovas nesužinojo per visą išradingą, įspūdingą, spalvotą ir didingą XXII Olimpinių žaidynių atidarymo ceremoniją. Tačiau bent kiek mokantis rusiškai gali suprasti, kad miesto pavadinimas ir upė Mzymta Adleryje yra žodžiai iš kažkokios kitos kalbos. Tai istorinės čerkesų žemės, o soče vadinosi čerkesų ubychų dalis, iki 19 a. vidurio gyvenusi Sočyje ir jo apylinkėse. Sraunioji Mzymta ubychų kalba reiškia „siautulinga“. Tačiau Sočyje ubychų neberasite. Paskutinis šią kalbą mokėjęs žmogus mirė 1992 m. Turkijoje. Teliko žemės ir upių kalba jų tėvynėje, iš kurios jie buvo žiauriai išvaryti lygiai prieš 150 metų.

Tarptautinio olimpinio komiteto prezidentas Thomas Bachas per atidarymą pareiškė: „Gyvenkite harmonijoje su tolerancija ir be jokios diskriminacijos formos“. Turbūt jis galvojo apie gėjus, o ne apie čerkesus. Užgauli atminimo dovana genocidą patyrusiai tautai nuo Vladimiro Putino – olimpinės žaidynės. Galbūt jį paskatino iki šiol neįveikiamas kalniečių priešinimasis ir neaiški šiaurės Kaukazo ateitis, kad taip teatrališkai rodoma, jog Rusija valdo.

Vienas likimas, viena tauta

Rusijos imperija pradėjo šiaurės Kaukazo užkariavimą 1763 m., ir šis karas oficialiai truko šimtą vienerius metus. Legendinio avaro imamo Šamilio vadovaujami kalniečiai ištisus 25 metus gynėsi Čečėnijoje ir Dagestane. 1859 m. rusai pagaliau jį suėmė. Kalniečių jėgos seko, jie

negalėjo atsilaikyti prieš nuolat papildomą 200 000 reguliarią kariuomenę, kuri naikino viską savo kelyje ir nesilaikė jokių karo papročių nei žmogiškumo normų.

Didžiausia šiaurės Kaukazo tauta buvo čerkesai. Atskiros jų tarmės vadinosi kitais vardais, lygiai kaip mes esame dzūkai, zanavykai ar žemaičiai po vienu lietuvių vardu. Rusija nuo pat užkariavimo pradžios 18 a. stengėsi palaikyti skirtybes, tą patį tęsė bolševikai ir tęsia Rusijos Federacija. Tai, ką rusai vadina čerkesais, kabardinais, adygais, šapsugais, ir pagal tai suskirsto skirtingais administraciniais vienetais, yra vienos tautos dalys. Save jie vadino adygais, o čerkesai yra turkų ir mongolų vartotas pavadinimas nuo 12-13 a., kurį perėmė rusai ir kitos tautos.

Nuo 6 iki 15 a. jie buvo labai paveikti krikščionybės, o vėliau priėmė islamą. Iki šiol išlikę ir išpažįstančių senąjį čerkesų tikėjimą Habza. Pasaulinis čerkesų forumas yra nutaręs vadintis čerkesais. „Vienas vardas, viena tauta, vienas likimas“, sako jie.

Likimas šiai tautai buvo ypač žiaurus. 18 a. viduryje jų buvo virš 2 milijonų, ir jie gyveno Juodosios jūros pakrantėje nuo Abchazijos iki Krymo bei kalnuose, apimdami apie 120 tūkst. km² teritoriją (Lietuva yra apie 65 tūkst. m²). Po šimto metų jų liko apie 80 000.

Išdegintos žemės taktika

Čerkesai ilgiausiai priešinosi rusų užkariavimui. Jų karas truko 40 metų. Suėmus imamą Šamilį, jie atsilaikė dar penketą metų iki 1864 m. M. Veniukovas 1878 m. aprašė, kaip vyko nukariavimas: „Mes judėjome žingsnis po žingsnio, bet negrįžtamai, ir valėme nuo kalniečių, iki paskutinio žmogaus, bet kurią žemę, kur įžengė kareivio koja. Kalnų aūlai buvo deginami šimtais, vos nutirpdavo sniegas, bet anksčiau nei sužaliudavo medžiai (vasarį ir kovą); pasėlius nuganydavo žirgais arba net ištrypdavo. Aūlų gyventojus, jei pavykdavo juos užklupti, karinis konvojus skubiai vesdavo į artimiausias stancias ir iš ten siųsdavo prie Juodosios jūros krantų ir toliau, į Turkiją“.

Čerkesai gynėsi žūtūtinai. Kazokų kardo pavadinimas „šaška“ į rusų kalbą paimtas iš čerkesų „sašchva“ (ilgas peilis). 1861 m. caras Aleksandras II pasikvietė čerkesų atstovus ir paskutinį kartą pateikė ultimatumą sudėti ginklus ir išsikraustyti ten, kur caras lieps. Nedidelė dalis sutiko persikelti į Kubanės stepes.

Iš tikrųjų, visiems nenužudytiems jau buvo numatyta kita dalia – amžina tremtis į Turkiją, nes Kubanėje nebūtų užtekę žemės. Tai buvo caro patvirtintas planas. Kariuomenei sunaikinus maisto atsargas, sudeginus namus, sodus ir vynuogynus, pagrobus gyvulius kai kurie aūlai eidavo pasiduoti, bet jų nepriimdavo, nes rusai nustatė neįvykdomą sąlygą, jog priims tik visos bendruomenės kapituliaciją, ir taip palikdavo čerkesus mirti nuo bado, ligų ir šalčio (kalnuose žiemą temperatūra krisdavo iki -20C).

Tada, kai Lietuvoje Muravjovas Korikas statė kartuves 1863 m. sukilėliams ir juos trėmė į Sibirą, Čerkesijoje kiti caro generolai be gailės naikino kitą tautą ir stūmė ją prie jūros. 1864 m. gegužės 21 čerkesai stojo į paskutinį didelį mūšį Kbaadoje šalia Sočio. Nugalėję rusai visus žudė be pasigailėjimo. Dėl pralieto kraujo toji vieta gavo Krasnaja Poliana (raudonoji laukymė) pavadinimą.

Statant kalnų slidinėjimo centrą, sunaikintos senos čerkesų kapinės, bet parodomai paliktos sentikių kapinės pakrantėje, išilgai kurios be jokių kapų atgulė tūkstančiai tremiamų čerkesų. Šiandien ten siekia laurų olimpiečiai. Tarptautinės čerkesų tarybos pirmininkas Ijadas Jugaras sako: „Norime, kad sportininkai žinotų, kad jei jie čia rungtyniaus, jie šliuoš ant mūsų protėvių kaulų“. Tai lyg žaidynės moderniai perstatytame Osvencime, tik ne žydų, o čerkesų Osvencime, kuris vyko ne prieš 75, o prieš 150 metų.

Mirtis Juodosios jūros pakrantėje

Visas Sočis prieš 150 metų buvo paverstas pragaru, kuriame kankinosi keli šimtai tūkstančių žmonių. Suginti į pakrantę čerkesai be pastogės, beveik be maisto mėnesiais merdėdami laukė, kol juos pakraus į turkų laivus. Rusija sugebėjo diplomatinio spaudimu priversti Otomanų imperiją priimti tremtinius, o laivų savininkams pervežimą apmokėjo Rusijos išdas. Vos įtarti

susirgę, pervežami čerkesai buvo išmetami į atvirą jūrą. Nors turkai po metų atsisakė priimti tremtinius, Rusija vis tiek juos siuntė, nes labai priešintis Stambulasnegalėjo dėl būtinybės turėti rusų palaikymą prieš anglus ir prancūzus.

Tai buvo paskaičiuotas pigiausias būdas atsikratyti čerkesais. Įvykių liudininkas A. Strarostovskis 1896 m. rašė: „Reikėjo ypatingai tvirtų nervų ir didelės dalies savitvardos, kad apimtas bejėgiškumo liktum ramus žiūrovas to, kas vyko pakrantėje“.

Palei visą pakrantę vyko tautos genocidas. Vienas caro administracijos tarnautojas taip aprašė 17 000 kalniečių tragediją tą žiemą Novorosijsko įlankoje: „... kieno širdis nesuvirpėtų matydama, pavyzdžiui, jauną čerkesę, gulinčią su rūbeliais ant šaltos žemės, po atviru dangumi, su dviem mažyliais, iš kurių vienas priešmirtiniais traukuliais kovojo su mirtimi, o kitas tuo metu ieškojo, kaip numalšinti alkį prie krūtinės jau sustingusio motinos lavono. O panašių scenų buvo nemažai.“

1864 m. gegužės 21 d. Sočyje buvo oficialiai paskelbta apie Kaukazo užkariavimo pabaigą. Pagal carinius dokumentus, žuvo 400 000 čerkesų, 497 000 ištremta į Turkiją, tik 80 000 liko gimtinėje. Pagal kitus šaltinius, aukų skaičius siekia 1,5 mln. Į tas vietas atkelta kazokų, kitų Rusijos gyventojų, net apie 30 estų šeimų, kurias mena pavadinimas Estosadok (estų sodelis) Krasnaja Polianoje.

Besislapstančius savo tėvynėje čerkesus persekiojo toliau. Caro armijos pulkininkas Šarakas rašė: „Jų prisirišimas prie tėvynės buvo toks stiprus šitoje tautoje, kad neretai, įlindę į kokį apaugusį tamsų tarpekį, jie ten ir mirdavo iš šalčio ir bado. [...] Išvyti tiems čerkesams, kurie, nenorėdami palikti tėvynės, slėpėsi kalnų lūšnelėse ir tenai ramiai laukė savo mirties, buvo siunčiamos ypatingos komandos.“

Kraštas tapo Rusijos imperijos dalimi Šiaurės Vakarų Kaukazu, kaip užimta Lietuva tada tapo Šiaurės Vakarų kraštu. Tačiau didvyriškas kaukaziečių pasipriešinimas siurbė imperijos resursus, lengvino kitų pavergtų tautų priespaudą, nes Rusijai trūko galių visiems pakraščiams vienu metu pasmaugti.

Rusija galėjo ir lietuvius ištremti kur nors į Švediją po 1863 m. sukilimo. Juk tai buvo valstybinė politika - trypti kitataučius. Turbūt lietuvius išgelbėjo tai, kad nebuvo kam musų įbrukti ir neturėjo pakankamai žmonių apgyvendinti išvalytai teritorijai.

Gruzija lieka išimtimi

2011 m. gegužės 20 d. Gruzijos parlamentas pripažino, kad prieš čerkesų tautą buvo vykdytas genocidas. Gruzijos Olimpiniis komitetas svarstė, ar nederėtų Gruzijos vėliavos nešėją per Sočio olimpiados atidarymą aprengti nacionaliniais čerkesų rūbais iš pagarbos tai tautai. Bet nuspręsta V. Putino neerzinti.

Šiuo metu pasaulyje išsibarstę 4 mln. čerkesų. 2006 m. apie 20 jų organizacijų kreipėsi į Europos parlamentą, kad būtų pripažintas jų tautos genocidas. Atsakymo nesulaukė. Rusijos prezidentas Borisas Jelcinas 1994 m. raštu patvirtino, kad kaukaziečiai „turėjo teisę gintis“. Čerkesų kongresas 2005 m. kreipėsi į Maskvą, kad ši atsiprašytų už vykdytus žiaurumus, bet dabartinis Kremlius nusiplauna rankas, nes po bolševikų revoliucijos teisiškai jis nėra carinės Rusijos įpėdinis.

Naujienų agentūra „Reuters“ dėl žaidynių rengimo masinių žudynių vietoje užklausė Sočio olimpiados organizacinį komitetą, o šis atsakė, jog „ne jų atsakomybė komentuoti politinius ir istorinius įvykius“. Kada Kaukazo Emyrato kovotojų vadas Doku Umarovas 2013 m. liepą pakvietė žlugdyti Sočio žaidynes, vadindamas jas „šėtonišku šoku ant mūsų protėvių kaulų“, jis turėjo omenyje čerkesų genocidą. V. Putinas demonstratyviai parodė panieką jų atminimui ir sulaukė nežinančios arba abejingos olimpinės bendruomenės pritarimo. Nors patys čerkesai grasinimų nelaidė, bet vien faktas, kad pilietinio karo apimtoje Sirijoje gyvena apie 100 000 čerkesų, kurių nemažai tarnavo ir saugume, ir kariuomenėje, ramybės dėl saugumo Sočyje nedidina. Apie 1 000 jų yra oficialiai grįžę į tėvynę.

Po karų iširus Jugoslavijai yra grįžusių namo čerkesų iš Kosovo, kur juos kadais apgyvendino

turkai. Čerkesų atmintis gyva.

Pasistvėręs vyriausiojo nacių propagandisto Paulo Jozefo Gėbelso sugalvotą deglo nešiojimo idėją, V. Putinas ją privedė prie absurdo: kėlė į kosmosą, nardino po vandeniu, kol liko tik viena vieta, kur deglas nebuvo įkištas.

Surengęs žaidynes, kurios brangesnės už visas iki tol buvusias žiemos olimpiadas kartu sudėjus, jis apnuogino milžiniškų pramogai švaistomų lėšų beprasmybę, kai plika akimi matosi nustekentos visuomenės gerovę kuriančios sritys.

Parinkęs sporto šventei genocido vietą, jis davė pasauliui veidrodį, kad šis pamatytų, jog kažkur pakeliui į gerovę pasaulis pametė žmogiškumą.

„Į pradžia“



//